

Voorkomen is beter dan genezen

Deltacommissie pleit voor watergebiedsontwikkeling

Amersfoort een badplaats en zoetwatertekorten in het achterland. Dat is kortweg het scenario als we de klimaatverandering negeren bij de inrichting van Nederland. Nu zijn de dijken nog veilig, maar op lange termijn is dat nog maar de vraag. Daarmee is de weg vrij voor watergebiedsontwikkeling en wordt emotiepolitiek, zoals die vaak direct na een ramp op gang komt, voorkomen.

tekst jacinta simons :: foto's anp, nu.nl

 nlangs kwam het lang verwachte advies uit van de in september vorig jaar ingestelde Deltacommissie. Deze staatscommissie heeft zich beziggehouden met de vraag hoe veilig klimaatveranderend Nederland is over honderd jaar. Bart Parmet, secretaris van de Deltacommissie: 'De Deltacommissie concludeert dat de zeespiegelstijging in 2100 hoger kan uitvallen dan tot nu toe aangenomen – tussen de 0,55 en 1,20 meter. En daar moet de bodemdaling nog bij worden opgeteld.'

Volgens de commissie kunnen de maximale afvoeren van de rivieren toenemen van 16.000 m³/s nu, tot 18.000 m³/s voor de Rijn in 2100 en voor de Maas van 3800 m³/s nu tot 4600 m³/s in 2100. Parmet: 'We krijgen met hogere temperaturen te maken en meer drogere perioden. Zoetwatertekorten zullen vaker en heviger voorkomen. We kunnen afwachten en pas maatregelen nemen als er problemen zijn, maar in het geval van een overstroming heb je het dan meteen over enorme problemen. De maatschappij zal ontwricht worden. Bovendien worden ruimtelijke ingrepen steeds lastiger en kostbaarder naarmate meer ruimte een bestemming heeft. Daarbovenop is waterveiligheid natuurlijk ook een onmisbare voorwaarde voor de maatschappelijke ontwikkeling van het laaggelegen Nederland. In cijfers: in

het laagst gelegen deel van Nederland wonen negen miljoen mensen en wordt zo'n vijftien procent van het bruto binnenlands product verdiend.'

Deltawet en Deltafonds

De commissie adviseert een Delta-programma met een veelheid aan deeltrajecten voor het rivierengebied, het IJsselmeer, de Hollandse Kust, de Zeeuwse Delta en het Waddengebied, verspreid over een eeuw. Daarnaast adviseert de commissie om voor stevige regie in Den Haag te zorgen, zodat het Deltaprogramma in een soepele samenwerking met de regio kan worden uitgevoerd. Om dat wat nog niet in bestaande wetten geregeld is, goed te kunnen vastleggen heeft de commissie geadviseerd om een Deltawet te maken.

En om er zeker van te zijn dat er voldoende financiën beschikbaar zijn, stelt de commissie een Deltafonds voor, speciaal voor maatregelen op het gebied van waterveiligheid en watervoorziening. Met zo'n fonds wordt voorkomen dat de benodigde investeringen in de waterveiligheid voor de lange termijn moeten concurreren met andere overheidsuitgaven die (zichtbaar) baten opleveren voor de korte termijn. Het kabinet zal het advies van de commissie als belangrijke bouwsteen gebruiken voor het eerste Nationale Waterplan, dat in december dit jaar gepresenteerd wordt. Het Waterplan komt met opgaven om waterveiligheid, watertekorten en waterkwaliteit ruimtelijk te integreren.

Maar hoe zit het met de huidige dijken en andere waterkeringen? Kunnen we

quickscan

De Deltacommissie pleit voor een Deltawet met daaraan gekoppeld een Deltafonds om de financiering zeker te stellen. Dat betekent vrij baan voor gebiedsontwikkeling rondom het water en dat is veel beter dan ad hoc beslissingen die vaak direct na een ramp genomen worden en waarvoor de aandacht ook snel weer verslapt.

FOTO

Een houder van een volkstuinje in Nieuwegein besproeit in de zomer van 2003 de rode kool. Door de aanhoudende droogte moet het gewas veelvuldig worden opgefrist met water uit de omringende sloten. 2003 had, volgens het KNMI, de droogste zomer van de afgelopen 500 jaar. Dit had ook gevolgen voor de scheepvaart. Eind september 2003 bereikte de waterstand in de Rijn een historisch dieptepunt. Bij Lobith werd ongeveer 6,90 meter +NAP gemeten. Het oude record was 7,22 meter in september 1991. De lage waterstanden in de grote rivieren worden overigens vooral beïnvloed door de neerslag in de stroomgebieden van de rivieren.

daar nog wel op vertrouwen? Parmet: 'De waterkeringen hebben nog nooit zoveel veiligheid geboden als nu. De keringen die niet aan de norm voldoen, worden aangepakt. Rivieren krijgen ruimte en de kust wordt versterkt. Iedere vijf jaar wordt de veiligheid getoetst. Voor de korte termijn is alles in gang gezet.'

Parmet doelt hiermee op de maatregelen die zijn gepland in het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP). Dit programma zorgt ervoor dat de belangrijkste waterkeringen van Nederland goed blijven beschermen tegen overstromingen vanuit de Noordzee, de grote rivieren en het IJssel- en Markermeer. Sinds 1996 wordt aan de hand van een

wettelijke, vijfjaarlijkse toetsing (de Wet op de waterkering) bepaald welke waterkeringen verbeterd moeten worden.

Eens per 10.000 jaar

De norm is nu dat de zeedijken in Centraal Holland een overschrijdingskans mogen hebben van eens in de 10.000 jaar en rivierdijken van eens in 1.250 jaar. Dat betekent voor zeedijken dat er een jaarlijkse overschrijdingskans is van 1 op 10.000. Met andere woorden, de dijkhoogte moet berekend zijn op een zeepeil dat gemiddeld eens in de 10.000 jaar voorkomt.

Het rijk neemt de kosten voor deze verbeteringen op zich. Om voor deze

financiering in aanmerking te komen, moet de beheerder van de waterkering een verbeterplan indienen. Het gaat dan om een fysieke versterking van de waterkering, bijvoorbeeld een verhoging of verbreding van de kering. De ingediende verbeterplannen komen met het bijbehorende kostenplaatje in het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP).

Inmiddels is het Hoogwaterbeschermingsprogramma uitgegroeid tot een omvangrijk programma met ongeveer honderd maatregelen. De totale kosten bedragen circa 2,7 miljard euro. Er zijn voldoende middelen gereserveerd om het volledige programma uit te voeren

Limburg werd op 19 juli 2007 vanaf 13.00 uur getroffen door hevige onweersbuien. In korte tijd ontving de meldkamer van de regionale alarmcentrale in Maastricht zeventien meldingen van wateroverlast en blikseminslagen in de regio Kerkrade, Heerlen en Hoensbroek. Vooral die laatste plaats kreeg het zwaar te verduren. Bij de Aldi dreven de boodschappen naar buiten, bij Albert Heijn stortte een deel van het systeemplafond in door een lek in het dak. Ook de Kleine St Janskerk liep onder. Bart en Leonie Kiewied waren toen gelukkig al getrouwd.

en het streven is om het programma in 2015 af te ronden.

Ruimtelijke mogelijkheden

Op de lange termijn (tot 2100-2200) is het echter de vraag of deze bestaande wijze van hoogwaterbescherming de beste strategie is. Om niet te worden verrast, is het van groot belang dat nú problemen en mogelijke beleidsrichtingen worden verkend. Parmet: 'Hoe langer we daarmee wachten, hoe kleiner de (ruimtelijke) mogelijkheden zijn voor

veiligheidsniveau sterk omhoog moet, denkt de commissie bijvoorbeeld aan Deltadijken. Deltadijken zijn zo hoog, breed of sterk dat de kans op een plotselinge en oncontroleerbare overstroming vrijwel nihil is. Deltadijken kunnen, afhankelijk van hun vorm, gecombineerd worden met andere functies. In stedelijke gebieden zouden Deltadijken bijvoorbeeld kunnen worden gecombineerd met projecten waarin bedrijventerreinen en woonwijken opnieuw ingericht worden.

'De beste strategie om Nederland op lange termijn veilig en aangenaam bewoonbaar te houden, is door mee te ontwikkelen met klimaatverandering. Bouwen met de natuur waar het kan, technische oplossingen waar het moet.'

duurzame aanpassingen. De beste strategie om Nederland op lange termijn veilig en aangenaam bewoonbaar te houden, is door mee te ontwikkelen met de klimaatverandering. Zoveel mogelijk meebewegen met natuurlijke processen, leidt tot oplossingen waaraan mens en natuur zich geleidelijk kunnen aanpassen. Bovendien, deze oplossingen kosten op termijn het minst. Bouwen met de natuur waar het kan, technische oplossingen waar het moet. We adviseren ook om verschillende functies beter met elkaar te combineren in multifunctionele oplossingen. Denk aan combinaties van maatregelen voor de waterveiligheid of voor de watervoorziening met infrastructuur, woningbouw, bedrijven, landbouw, recreatie, natuur en duurzame energiewinning.'

Gebiedsontwikkeling

Gebiedsontwikkeling op en rond het water dus. Voor gebieden waar het

Tiel heeft plannen voor een dergelijke dijk bij de Waaldijk tussen het Amsterdam-Rijnkanaal en de haven, pal naast de binnenstad. De plannen staan nog aan de beginfase, maar Anneke van der Zwaard, die via bureau P2 managers als programmamanager bij de wateropgave Tiel Oost is betrokken, weet al wel dat de dijk waarschijnlijk uitgewerkt wordt als terpendijk met een trapsgewijze ophoging. Tiel zit met een fikse woningbouwopgave en een kwelwaterprobleem. 'Zo'n terpendijk is dan handig, omdat het bij hoogwater langer duurt voordat het water doorsijpelt. Daarbij kan er woningbouw op de dijk plaatsvinden, met droge voeten.'

De opgave is complex. In de laaggelegen wijk Tiel Oost is geen up to date waterafvoersysteem en de bergingsmogelijkheden zijn ook uiterst beperkt, terwijl er wel al plannen liggen voor zo'n duizend woningen in het gebied. 'Toen de watertoets negatief uitviel,

beseften we dat het tijd was voor een integrale oplossing waarbij gemeente, provincie, waterschap, woningbouwcorporatie en de lokale gemeenschap nauw betrokken worden. Geen enkel plan zou anders door de watertoets komen', vervolgt Van der Zwaard.

Daarop schakelde de gemeente experts in via onder andere stichting Leven met Water. Corné Nijburg programmasecretaris van Leven met Water: 'Wij zagen de problematiek in Tiel Oost als een prima landingsplek voor de kennis die door de impuls van Leven met Water recentelijk ontwikkeld is. Vanuit de projecten en onderzoeken, zoals Bouwen met Water, Transitie Duurzaam Stedelijk Waterbeheer en Waterberging in de diepte, konden we Tiel verschillende scenario's aanbieden waarbij de gemeente kon aangeven wat haar het best paste. Deze scenario's gingen verder dan alleen een technische ingreep om de wateroverlast te beperken. Ruimte maken voor water, nieuwe bouwconcepten zoals waterwonen en energiewinning uit water geven de wijk meer mogelijkheden.'

Vasthouden, bergen en afvoeren

Op basis van verschillende bijeenkomsten waarbij ook de bewoners als ervaringsdeskundigen meedachten, zijn vier scenario's opgesteld, waar de terpendijk een onderdeel van is. Van der Zwaard: 'Het voorkeursscenario waar we nu op inzetten, richt zich op de trits vasthouden, bergen en dan pas afvoeren. Het creëren van voldoende waterberging is daarom belangrijk. We willen wadi's aanleggen – lage plekken waarin hemelwater zich verzamelt en langzaam kan opdrogen of inzigen – en ook verharde waterpleinen en een aantal nieuwe watergangen. Daarnaast moeten regentonnen, aangepaste verharding, groene daken en waterpartijen in particuliere tuinen een bijdrage leveren aan de wateropvang. En waar het echt niet anders kan, zal drainage moeten zorgen voor droge voeten.'

Geen blauwdruk

Inmiddels worden de plannen met alle betrokkenen besproken, experts kijken er nog eens kritisch naar en daarna gaan de

plannen waarschijnlijk in september de besluitvorming in. Nijburg: 'Wat ik heel sterk vind van de plannen voor Tiel Oost, is dat ze zijn ingezet op drie niveaus: de verre toekomst, de middellange termijn – zeg vijftien jaar – en wat er overmorgen moet gebeuren, zodat de bewoners tenminste droge voeten houden.' En dat is precies ook hoe de Deltacommissie haar plannen insteekt. Parmet: 'Ons advies geeft richting om Nederland op de lange termijn klimaatbestendig te maken en bedreigende situaties voor te zijn, zonder dat het een kant en klare blauwdruk is. Toekomstige generaties moeten nog hun eigen keuzes kunnen maken. Dergelijke plannen sluiten dan ook aan bij de visie van de Deltacommissie waar het de sterke koppeling tussen projecten voor waterveiligheid en andere functies (gebiedsontwikkeling) bepleit.'

Emotiepolitiek?

Toch wringt er nog wel wat. Jeroen Warner promoveerde in maart dit jaar aan Wageningen Universiteit en Researchcentrum op een proefschrift waarin hij aantoonde dat bestuurders en bedrijven de angst voor overstromingen gebruiken als breekijzer voor de financiering van grote waterbouwkundige projecten. Aan de hand van buitenlandse en Nederlandse projecten laat hij zien dat een overstroming buitengewone maatregelen legitimeert waarin normale regels niet opgaan. Er is brede overeenstemming over wat er gedaan moet worden, ongeacht de kosten. Tegenstanders zoals dijkbewoners of natuurbeschermers worden zo buiten spel gezet.

Wim Kanning, als onderzoeker verbonden aan TU Delft, ziet ook dat er de laatste tijd steeds meer op de emotie gezinspeeld wordt. 'We moeten waterveiligheid erg serieus nemen, zeker gezien de enorme gevolgen van orkaan Katrina in New Orleans. We moeten mensen echter niet onnodig bang maken. Een dijkver-

hoging is voor de omwonenden ook geen zoete kost, ook al is het een maatregel die soms genomen moet worden.' Kanning vindt daarom dat de kosten-batenanalyse zorgvuldig uitgevoerd moet worden. Het gaat om het vinden van een optimum tussen investeringen in waterveiligheid en de hieruit verkregen risicoreductie. Daarom zijn er ook verschillende normen vastgesteld. 'Uit onderzoek blijkt dat vierentwintig procent van de huidige waterkeringen niet aan de normen voldoet. Dat moet worden opgelost, daar kunnen we niet omheen. In onder andere centraal Holland zijn de gevolgen van een overstroming vele malen groter dan gemiddeld dus daar moet dan wellicht extra bescherming komen.'

Risico accepteren

Wat wateroverlast betreft vindt Nijburg van Leven met Water echter dat we een beetje risico moeten leren accepteren: 'Er zijn nu eenmaal verschillende manieren'

Veiligheid voorop

- ◇ Alle waterkeringen in Nederland moeten aan strenge veiligheidsnormen voldoen en worden sinds 2001 elke 5 jaar getoetst.
- ◇ De veiligheidsnormen staan in de Wet op de waterkering en zijn gebaseerd op de economische waarde van het achterliggende gebied.
- ◇ Het gebied langs de Maas mag hooguit met een kans van 1/250ste onder water lopen. Voor centraal Holland ligt deze norm op 1/10.000.
- ◇ Uit de toetsing in 2006 bleek dat 44 procent van de primaire waterkeringen aan de gestelde normen voldoet en 24 procent niet. Voor 32 procent van de keringen is nog onvoldoende informatie beschikbaar om een volledig oordeel te vellen.

Facts & Figures

De Deltacommissie

Staatscommissie die zich in opdracht van het kabinet heeft beziggehouden met de vraag hoe het over ongeveer honderd jaar gesteld is met de veiligheid van Nederland, rekeninghoudend met de klimaatverandering.

De commissieleden

- **Ineke Bakker** Algemeen directeur dienst Jeugd, Onderwijs en Samenleving bij de gemeente Rotterdam.
- **Jaap van Duijn** Lid van de Algemene Besturen van het Zuid-Hollands Landschap, het Nationaal Groenfonds, het Oranje Fonds en voorzitter van de DLG-Raad.
- **Louise Fresco** Hoogleraar internationale duurzame ontwikkeling aan de Universiteit van Amsterdam en onder andere Honorary Professor WUR.
- **Andries Heidema** Burgemeester van Deventer.
- **Pavel Kabat** Professor van de leerstoelgroep Earth System Science and Climate van Wageningen UR, voorzitter Wageningen Climate Centre (CCB) en wetenschappelijk directeur van het Nationaal Klimaat Onderzoeksprogramma.
- **Tracy Metz** Schrijfster en journalist, gastonderzoeker bij het Ruimtelijk Planbureau en lid van de Raad voor het Landelijk Gebied.
- **Koos van Oord** Bestuursvoorzitter Van Oord ACZ BV.
- **Bart Parmet** Secretaris van de Deltacommissie.
- **Marcel Stive** Scientific Director Water Research Centre Delft, Delft University of Technology, adviseur van vele Nederlandse projecten in de kustzone, zoals verdieping Westerschelde, Maasvlakte 2, verdieping Eems-Dollard en de versterking van de zwakke schakels.
- **Cees Veerman (voorzitter)** Bijzonder hoogleraar duurzame plattelandsontwikkeling in Europees perspectief aan de Universiteit Wageningen en de Universiteit van Tilburg.

Advies aan adviseurs

De Deltacommissie heeft zich laten informeren door:

- **De wetenschap** Onder andere Wageningen UR, TU Delft, KNMI en Deltares.
- **De overheid** Onder andere ministeries van V&W, LNV, BuZa, VROM en EZ, Rijkswaterstaat en waterschappen, IPO, VNG, UvW, diverse provincies, Expertise Netwerk Waterkeren, WRR, CPB, RPB, MNP en Europese Commissie.
- **NGO's** Onder andere WNF, Waddenvereniging, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.
- **Het bedrijfsleven** Onder andere banken, ingenieursbureaus, VNO/NCW en LTO.

Nationaal Waterplan

Het advies van de Deltacommissie is een belangrijke bouwsteen voor het Nationaal Waterplan. Dit plan beschrijft de hoofdlijnen van het waterbeleid met betrekking tot waterveiligheid, watertekorten en waterkwaliteit. Het plan is op sommige onderdelen tevens structuurvisie op basis van de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro).

Onderdelen

Het Nationaal Waterplan bevat een langetermijnvisie, een streefbeeld voor 2040 en een concreet uitvoeringsprogramma 2009-2015.

Opstellers

DG Water, RWS/Waterdienst, VROM, LNV, Inter Provinciaal Overleg en Unie van Waterschappen.

van leven met water mogelijk. Ik vind dat we burgers heldere scenario's moeten aanbieden. Natuurlijk moeten er geen mensenlevens op het spel staan – aan die veiligheid moeten we blijven werken – maar de vraag is wel hoeveel het waard is om te allen tijde droge voeten te willen houden. Reken de burger maar voor hoeveel de belasting omhoog gaat voor die droge-voeten-garantie en hoeveel het minder kost als ze accepteren dat hun straat af toe blank komt te staan.'

Preventie is goedkoper

Volgens Kanning ligt dat voor overstromingskosten iets genuanceerder: 'Je moet ook meenemen wat dat "blank staan" kost: meer dan 100 miljard dollar in New Orleans om concreet te zijn. Het gaat niet om een enkele straat maar om grote gebieden die overstromen als een primaire kering doorbreekt. Bovendien laten de meeste kosten-batenanalyses zien dat preventie goedkoper is dan overstromingen accepteren. Sterker nog: de 1/10.000^e norm is destijds bepaald als het omslagpunt tussen accepteren van natte voeten en investeringen in preventie. Met de economische groei van de afgelopen vijfenvierzig jaar moet deze norm nog scherper worden.'

Verlappende aandacht

Of we water nu leren accepteren of voor de veiligste norm gaan, in alle gevallen geldt dat voorkomen beter is dan genezen. En dat we die aandacht dan ook moeten blijven vasthouden. Nijburg: 'Dat is veel beter dan een ramp-gestuurde economie. Na de watersnoodramp in 1953 kwam er ook een deltagcommissie, na de hoogwaters van 1993 en 1995 kwam er een deltaplan voor de rivieren, na Wilnis zag je dat er middelen vrijkwamen voor onderzoek, maar na een aantal jaar zie je de aandacht ook weer verslappen. De Deltacommissie is een goed initiatief, daarmee kunnen we een ramp juist voor zijn en emotiepolitiek omzeilen. Dit zal de maatschappelijke balans terugbrengen in denken vanuit veiligheid en ruimte voor water.' *